

УДК 330.33/36

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Левченко Ю.Г., Ратушняк Ю.Ю.

Національний університет харчових технологій

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2018-12-64-142>

У сучасних умовах господарювання виробничий потенціал підприємства безпосередньо пов'язаний з темпами соціально-економічного розвитку країни. Підвищення ефективності використання виробничого потенціалу зумовлює зростання продуктивності промислового виробництва, а отже, збільшення обсягів і накопичення інвестиційних ресурсів для забезпечення розширеного відтворення, тобто динамічного розвитку економічної системи в цілому. У статті досліджено та розглянуто поняття виробничого потенціалу, теоретичні основи виникнення та успішного його застосування в діяльності підприємства. Наведено структуру виробничого потенціалу та опис його елементів. Виокремлено причини складності формування виробничого потенціалу на підприємстві.

Ключові слова: виробничий потенціал, формування, ефективність, використання, конкурентоспроможність, промислове підприємство.

Постановка проблеми. При сучасному розвитку світової економіки одну з провідних ролей у створенні та формуванні успішно діючого підприємства відіграє виробничий потенціал, так як знання його особливостей та правильне використання, дозволить керівництву підприємства приймати правильні стратегічні рішення про перспективи розвитку суб'єкта господарювання. Проблема формування виробничого потенціалу підприємства та оцінки ефективності його використання є однією з найбільш актуальних економічних проблем, що виникають перед органами керівництва підприємством.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченням поняття виробничого потенціалу, основам його формування та використання на підприємстві такі відомі дослідники, як: В.Н. Авдєєнко, Д.В. Андросук, О.В. Ареф'єва, Ю.О. Барнич, Л.І. Білоус, Т.В. Бова, Є.І. Бойко, Є.О. Бойко, М.П. Бутко, О.В. Вишневецької, М.В. Гладій, Л.В. Дейнеко, А.О. Заїнчковського, С.О. Іщук, О.В. Кендріхова, О.М. Ліпич, Н.Г. Міценко, Р.А. Момотюк, І.М. Репіна, В.В. Россохи, М.П. Сахацького та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми: розгляд взаємозв'язків між елементами виробничого потенціалу та їх вплив на нього.

Метою статті є визначення основних моментів формування та використання виробничого потенціалу промислового підприємства.

Виклад основного матеріалу. Одним з перших поняття «виробничий потенціал» у науковій літературі використовував А.І. Анчишкин, включивши в нього набір ресурсів, які в процесі виробництва приймають форму факторів виробництва: праця, земля, капітал і підприємництво [1].

До основних складових виробничого потенціалу підприємства зазвичай відносять всі ресурси, які певним чином пов'язані з функціонуванням і діяльністю суб'єкта господарювання. Покращення використання виробничого потенціалу на промислових підприємствах сприятиме та забезпечуватиме збільшення обсягів виробництва, залучення інвестиційних ресурсів та урізноманітнення номенклатури продукції, що випускається.

Під поняттям «виробничий потенціал», на думку В.Ф. Горянського, можна розуміти максимально можливий випуск продукції по якості й кількості в умовах найбільш ефективного використання всіх засобів виробництва й праці, наявних у розпорядженні підприємства. При оцінці даної дефініції з'являється необхідність порівняти її з визначенням виробничої потужності підприємства [3]. Під виробничою потужністю підприємства потрібно розуміти максимально можливий обсяг переробленої сировини або максимально можливий випуск продукції за одиницю часу, при повному використанні виробничого устаткування і площ, з урахуванням інноваційної технології, ефективної організації праці та виробництва.

Формування виробничого профілю підприємства вимагає визначення цілей діяльності підприємства виходячи з потенційних можливостей підприємства і забезпеченості його відповідними ресурсами, що в значній мірі визначається ефективністю використання виробничого потенціалу. Виробничий потенціал має складну структуру, яка включає ресурсні та функціональні складові.

Відсутність чіткої теоретично обґрунтованої структури та єдиного поняття призводить до того, що часто виробничий потенціал підміняється іншими, схожими на нього термінами, такими, як виробнича потужність, техніко-економічний і організаційно-економічний рівні, економічний потенціал. Таке багатозначне трактування даного терміну не дозволяє розробити наукові основи її оцінки. Тому вказані вище поняття потрібно виокремити та показати їх відмінності.

Часто в наукових працях давалась оцінка не формуванню та використанню виробничого потенціалу, а виробничій потужності. Під виробничою потужністю підприємства розуміється максимально можливий річний випуск продукції певної якості при заданій номенклатурі і асортименті, тобто виробнича потужність являє собою лише виробничі можливості засобів праці, а виробничий потенціал характеризує можливості всієї виробничої діяльності підприємства як цілісної системи, результату взаємодії всіх факторів виробництва, в тому числі і засобів праці.

Розглядаючи два інших поняття «техніко-економічний і організаційно-економічний рівні виробництва», то варто зазначити, що вони значно ширше, ніж виробничий потенціал, відображають якісну сторону досягнутого стану виробничих можливостей суб'єкта господарювання.

Все більш звичним явищем стає плутання понять економічного та виробничого потенціалу, проте варто зазначити, що економічний потенціал – поняття значно ширше та складніше. Загальною для всіх вчених є думка про те, що існує певна ієрархія потенціалів, вищим з яких являється економічний потенціал. Основні розбіжності авторів стосуються структурних елементів економічного потенціалу, у визначенні яких можна помітити деякі протиріччя.

Структурними елементами економічного потенціалу є природно-ресурсний потенціал, науково-технічний потенціал, кадровий потенціал, виробничий потенціал, потенціал інфраструктури, інформаційний та організаційний потенціали. Аналіз економічного потенціалу підприємства більше пов'язаний з розглядом економічних і господарських відносин підприємства, з зовнішнім середовищем (ринком і державою). Виробничий потенціал більше висловлює виробничі можливості підприємства, його внутрішнє середовище, хоча його й не можна пов'язувати тільки з процесом виробництва на підприємстві. Результати його використання залежать як від умов виробництва, так і від зовнішнього середовища. Таким чином, поняття "економічний потенціал" ширше, ніж виробничий потенціал.

З переходом економіки України на шлях ринкових перетворень різко розширилися межі самостійності підприємств. Тепер збільшення виробничого потенціалу цілком залежить від економічних можливостей і гнучкості стратегічних цілей їх розвитку. Це зумовлює потребу постійного пошуку резервів і нових можливостей у використанні власних ресурсів. Останнє вказує на важливість об'єктивного оцінювання наявних резервів, їх параметрів і характеристик, пошуку шляхів ефективного використання. При цьому ресурси підприємств і їх реальні можливості повинні розглядатися як об'єкт цільового управління, а їх параметри (обсяг, структура показників, рівень використання, фактори, які на них впливають, та ефективність віддачі вкладених коштів) стають основою моделювання стратегічного та тактичного розвитку виробництва й управління.

За результатами даного дослідження можна сказати, що виробничий потенціал характеризується поєднанням і взаємозв'язком його структурних елементів, та являє собою складну систему ресурсів, які залучаються при виробництві. Їх поєднання, відповідно до прояву системного закону цілісності, дає змогу ефективніше застосовувати виробничі можливості підприємства. При створенні підходів до управління виробничим потенціалом підприємства має бути врахована системність взаємозв'язків його елементів і, виходячи з цього, вплив перетворень в кожному з них на стан виробничого потенціалу підприємства в цілому.

Системний підхід до вивчення, оцінки та застосування виробничо-ресурсної бази дозволяє

створювати передумови й сформувані такий їх склад, якісні характеристики, такі регламенти виробничого використання і перебігу техніко-економічних процесів, які чутливо реагують на зміну ринкової ситуації, зовнішніх і внутрішніх об'єктивних умов, характеризуються гнучкістю параметрів, які змінюються під впливом зовнішнього та внутрішнього середовищ [2].

Реальний виробничий потенціал будь-якого підприємства є результатом впливу різних факторів зовнішнього й внутрішнього середовища. Зовнішні чинники є наслідком здійснюваної геополітики світової спільноти, державної політики та внутрішньої політики держави, яка формує макроекономічні пропорції, правову основу та загальні умови роботи. Внутрішні чинники відображають ефективність роботи управлінської команди підприємства.

Виробничий потенціал відіграє значну роль для підвищення конкурентоспроможності підприємства, так як без оцінки і сформованого на її основі ефективного управління виробництвом неможливо отримати позитивний ефект від використання наявних ресурсів.

Наявні виробничі можливості, якими володіє підприємство, безпосередньо впливають на створення його конкурентоспроможного потенціалу. Одним з головних завдань при вивченні виробничого потенціалу та можливостей підприємства є визначення складу та структурних компонентів його виробничого потенціалу.

Всі ресурси, які певним чином впливають на функціонування та господарську діяльність підприємства можна розглядати як елементи виробничого потенціалу. Це можуть бути матеріально-сировинні ресурси, які безпосередньо беруть участь у процесі виготовлення продукції, і науково-технічні ресурси. Всі його елементи перебувають у тісних взаємовідносинах між собою, що сприяє ефективнішому використанню виробничих ресурсів в процесі виробництва.

Виробничий потенціал можна розглядати як результат системного поєднання утворюють його елементів: засобів і предметів праці, праці, інфраструкції, інновацій та фінансів. Це поєднання обумовлює можливості підприємства у виробництві продукції, послуг і визначає його виробничий потенціал.

Так як всі складові, які формують виробничий потенціал беруть участь у процесі виробництва одночасно та всі разом, створюючи при цьому динамічну та складну систему, що спричиняє труднощі для оцінки виробничого потенціалу як загалом, так і окремо за його елементами. Саме це і створює основні проблеми при дослідженні виробничого потенціалу [5].

Отже, виробничий потенціал підприємства – це реальна можливість підприємства створювати й виробляти якісну конкурентоспроможну продукцію при наявності й раціональному використанні всіх взаємопов'язаних елементів виробництва.

Якщо підприємство володіє виробничим потенціалом, який перебуває на високому рівні порівняно з іншими підприємствами галузі, то це дозволяє йому бути стійким до змін в його зовнішньому середовищі за рахунок швидкого реагування на зміни в поточному періоді. Виходячи з цього можна сказати, що ефективне вико-

ристання виробничого потенціалу підприємства сприяє підвищенню та підтримці високого рівня конкурентоспроможності підприємства.

Ефективна робота й взаємодія факторів виробництва в рамках процесу виробництва формують виробничий потенціал підприємства, що є базовим елементом для успішної стратегії управління конкурентоспроможним сукупним потенціалом [6].

Отже, основними елементами виробничого потенціалу підприємства є:

- засоби праці – стан виробничих фондів підприємства та їх можливості;
- предмети праці – характеристики використовуваних матеріальних ресурсів;
- залучені трудові ресурси – їх кваліфікаційно-продуктивна характеристика;
- інформаційні ресурси, щоб забезпечити управління підприємством;
- фінансові ресурси – обсяг власних, позичених та залучених фінансових ресурсів підприємства, якими воно може розпоряджатися для здійснення поточних і перспективних витрат, що визначають можливості функціонування та розвитку підприємства;
- інтелектуальні можливості підприємства в частині інновацій, тобто його позиція по науково-технічному рівню продукції, що випускається (рис. 1).

Забезпеченість підприємства виробничими робітниками, матеріально-технічними ресурсами, а також їх якісний стан багато в чому зумовлюють темпи розвитку і підвищення ефективності виробництва. Однак великі потенційні можливості, закладені в цих ресурсах, не реалізуються самі собою. Вони наводяться в дію працею умілих і зацікавлених працівників. Це визначає значення трудових ресурсів, в першу чергу виробничих робітників, і їх раціонального використання для підвищення рівня виробничого потенціалу на підприємстві.

На відміну від інших складових виробничого потенціалу фінансові ресурси відрізняються від інших певними особливостями. Вони мають значний вплив на формування інших елементів

виробничого потенціалу та їх функціонування. Даний вид ресурсів, важливим джерелом яких є виручка від реалізації, являються основним інструментом відтворення всіх елементів виробничого потенціалу. Тому аналіз і оцінка фінансових ресурсів як елемента виробничого потенціалу повинні проводитися з позицій забезпеченості підприємств тієї або іншої галузі фінансовими ресурсами і їх ефективного використання.

Рис. 1. Структура виробничого потенціалу

Джерело: розроблено автором

Висновки. Таким чином, аналіз показав, що теорія виробничого потенціалу підприємства в даний час знаходиться на рівні формування спільних напрямків і концепцій. Це один з нових напрямків економічних досліджень, які будуть розроблятися протягом тривалого часу як у теоретичному, так і в практичному плані. Відсутність методологічних основ оцінки виробничого потенціалу підприємства робить дослідження в цій галузі особливо актуальними і перспективними. Ефективність використання виробничого потенціалу сучасного підприємства залежить від вміння використання кожного його структурного елементу як окремо, так і вдало використовувати їх взаємозв'язки.

Список літератури:

1. Анчишкин А.И. Научно-технический прогресс и интенсификация производства / Анчишкин А.И. – М.: Политиздат, 1981. – 94 с.
2. Бойківська Г. Напрями підвищення ефективності використання виробничого потенціалу переробних підприємств системи АПК : [монографія] / Г. Бойківська. – Тернопіль: Крок, 2012. – 238 с.
3. Горянский В.Ф. Виробничо-економічний потенціал АПК / Горянский В.Ф. – К., 1990. – 158 с.
4. Запашук Л.В. «Методичні підходи до оцінки виробничого потенціалу промислового підприємства», 2010 р.
5. Іщук С. Концептуальні засади формування та розвитку виробничого потенціалу промислових підприємств [Текст] / С. Іщук // Регіональна економіка. – 2005. – № 2. – С. 48-56.
6. Міценко Н.Г. Теоретичні засади визначення сутності категорії «виробничий потенціал підприємства» / Н.Г. Міценко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.3. – С. 302-304.

Левченко Ю.Г., Ратушняк Ю.Ю.

Национальный университет пищевых технологий

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРОИЗВОДСТВЕННОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация

В современных условиях хозяйствования производственный потенциал предприятия непосредственно связан с темпами социально-экономического развития страны. Повышение эффективности использования производственного потенциала вызывает рост производительности промышленного производства, а следовательно, увеличение объемов и накопления инвестиционных ресурсов для обеспечения расширенного воспроизводства, то есть динамического развития экономической системы в целом. В статье исследованы и рассмотрены понятия производственного потенциала, теоретические основы возникновения и успешного его применения в деятельности предприятия. Приведена структура производственного потенциала и описание его элементов. Выделены причины сложности формирования производственного потенциала на предприятии

Ключевые слова: производственный потенциал, формирование, эффективность, использование, конкурентоспособность, промышленное предприятие.

Levchenko Yu.G., Ratushnyak Yu.Yu.

National University of Food Technologies

THEORETICAL BASES OF FORMATION OF USE OF PRODUCTION POTENTIAL OF THE ENTERPRISE

Summary

In modern economic conditions, the production potential of the enterprise is directly related to the pace of socio-economic development of the country. Increasing the efficiency of the use of production potential leads to an increase in the productivity of industrial production, and therefore an increase in volumes and accumulation of investment resources to ensure an expanded reproduction, that is, the dynamic development of the economic system as a whole. In the article the concepts of production potential, theoretical foundations of its occurrence and its successful application in the enterprise activity are investigated and considered. The structure of production potential and description of its elements are presented. The reasons of complexity of formation of production potential at the enterprise are singled out

Keywords: production potential, formation, efficiency, use, competitiveness, industrial enterprise.